

Barns förhållande till eld

Räddningsverket har låtit studera barn och ungdomars erfarenhet av eld och deras självbild. Undersökningen som har utförts av Inst. för Utbildningsvetenskap vid Högskolan i Karlstad och Psykologiska inst. vid Lunds Universitet omfattade 736 grundskoleelever, 6-16 år, jämnt fördelade över klasserna.

I Sverige är ca 10 000 bränder årligen anlagda. Kostnaden för dessa beräknas uppgå till ca en miljard kronor. Barn och ungdomar under 17 år står enligt vissa undersökningar för över hälften av denna skadegörelse. 1993 startades Räddningsverkets projekt som avsåg studera brandanstiften och barns förhållande till eld ur ett psykologiskt perspektiv. Trots det stora intresse och den omfattande forskning som ägnas brandanstiften hos barn och ungdomar har vi inte tidigare vetat vad som är normalt beteende i förhållande till eld i olika åldrar varför denna studie är både unik och angelägen.

Undersökningen har inriktats på att kartlägga barnens syn på sig själva och sin omgivning, frekvenser av lek med eld, bakomliggande motiv och inte minst barn och ungdomars kunskap om och attityd till eld. Syftet med studien var att få en bild av dagens verklighet som beslutsstöd för fortsatta informations- och utbildningssatsningar för barn och ungdomar.

Resultaten visar att det är vanligt att barn och ungdomar leker med eld eller anlägger eld på ett sätt som kan få allvarliga konsekvenser och att okynneseldande inte bara beror på tillfälliga omständigheter. Ca 40-50% av de undersökta barnen uppger att de leker med eld ibland eller ofta. Antalet femdubblas från låg- till högstadiet, från 20% till 80%. Oftast handlar det om lekar med smällare eller ljus men var fjärde elev på lågstadiet och 3 av 4 ungdomar på högstadiet anger dessutom att de "tänt på något".

Mycket talar för att i synnerhet intensivt eldande är ett uttryck för en känsla av inkompetens och utanförskap. Förebyggande åtgärder måste bygga på att förhindra att lek med eld blir ett uttrycksmedel för den känslan. Mycket starka samband har också visat sig finnas mellan frekvens av eldlek, ålder och självbild, ju äldre barnen blir och ju lägre självkänsla de har desto mer eldar de.

Resultaten visar också att barnen i mellanstadiet främst tände på saker inomhus medan högstadieleverna tände på saker utomhus och i naturen. Pinnar, smällare, kort, legobitar och tidningar verkar vara populära objekt att tända på i åk 4, 5 och 6 medan sockor, legobitar, bensin och pennor dominerar i åk 7. I åk 8 och 9 dominerar byxor (jeans), legobitar, andra leksaker, plast, bensin och spray. Skillnaden mellan åk 7 respektive 8 och 9 är att i åk 7 överväger skador på småsaker.

Eldlekarna byter karaktär vid 13-14 års ålder. Dels mer än tredubblas eldlek från mellan- till högstadiet dels börjar eldlekarna ske mer utomhus. Förklaringarna kan vara många men inträdet i puberteten är en väsentlig faktor då intressen och umgängesvanor förändras. Särskild fokus på undervisning om eld för denna åldersgrupp är att rekommendera. Kunskap om eldhantering och materials antändlighet visade sig klart bristfällig och den förbättrades inte i högstadiet jämfört med mellanstadiet även om elevernas upplevelse av egen kompetens verkar öka. Detta visar att barn och ungdomar inte bara behöver lära sig släcka bränder, utan också lära sig om olika materials brännbarhet och att elda på ett säkert sätt.

Många får inte lära sig handskas med eld av sina föräldrar och ännu färre, särskilt i lågstadiet, säger sig fått några sådana kunskaper i skolan. Det har dock varken för låg- eller mellanstadiet visat sig finnas något samband mellan hur ofta man leker med eld eller tändstickor och huruvida föräldrarna lärt ut hur man hanterar eld. Däremot mår de barn som fått lära sig hantera eld av sina föräldrar bättre psykiskt och känner sig mer talangfulla än andra barn. De har bättre föräldrelationer, mår totalt sett bättre och har högre mått av självkänsla.

Totalt hade 53 barn i studien, de flesta i låg- eller högstadiet tappat kontrollen över en eld de anlagt och fått hjälp av kamrater, föräldrar eller, i 11 fall, av räddningstjänsten. Uppkomna skador förefaller oftast lindriga, dock hade 13 elever själva skadat; (hår och fingrar) i 26 fall hade träd, buskar och papperskorgar brunnit och i ett fall ett träskjul. Tidigare har man ansett att förstörelselusta är det vanligaste motivet bakom eldanläggelse, vilket inte kan bekräftas i denna undersökning. Bland mellanstadieleverna angav mer än 50 % att de inte vet varför de "eldar". På högstadiet var de vanligaste motiven "vill se det brinna" och "är uttråkad". Eleverna som angav dessa motiv är också de som eldar mest.

Räddningsverket prioriterar denna typ av verksamhet och har nyligen handlat upp fortsatta studier i ämnet. Två vid Lunds Universitet, har fått i uppdrag att studera könsskillnader, föräldraattityder, gruppinverkan samt att utvärdera insatser som görs av Räddningsverket och lokala räddningstjänster m.fl. Dessutom ska de undersöka hur den nya kunskapen ska spridas. Studien som skall löpa över tre år ska, förutom rapporter, leda till ett förslag till "åtgärds paket" på kort och lång sikt. Under tiden hoppas Räddningsverket att debatt kan skapas i ämnet för att lära oss, både barn, ungdomar, föräldrar och övriga vuxna, att umgås med fenomenet eld på ett naturligt sätt.

Resultaten från undersökningen finns sammanfattade i två rapporter "Varför leker barn med eld? -samband mellan eldlekar, motiv och självbild hos 736 grundskoleelever" (P21-108/95) och "Eldlekar och eldsanläggelse bland 7-16 år gamla barn - frekvenser och utvecklingsmönster i en normalpopulation" (P21-109/95) utgivna av Räddningsverket.

Rapporterna kan beställas från Räddningsverkets trycksaksförråd på Tfn 054-10 42 86 eller Fax 054-10 42 10.